

Ambrus Lajos

AZ ÉN SZŐLŐHEGYEM

(Regényrészlet)

A szőlők közül lopakodó, egyenként kullogó gyalog horvát puskázókat láttam, le is *fényképeztem* őket, ahogy a karók közül azt lesték izgatott-szenvedélyesen, hogy a lovasság jágerjei kiugrassanak végre a szurdikból, a mély agyagos-löszfalas útból, és aztán puff, az osztlék keményen odapörkölhessen nekik. És ez így ment egészen Gércéig, ahol a közismert porhanyós, lédús veres cseresznye terem (de nem éppen gércei, hanem baltavári ökörszem a becsületes neve, és közvetlenül a bécsi piacra hordják) – s azt gondolám itt, hogy a szőlőgarádoknak tán sose lesz vége. Mert szőlőskertek közt hadsereget jól navigálni olyan, mint a tormába esett férgeket eredményesen kihalászni! Lassúdan oldalaztunk hát vissza, hátra szurkalva, hogy elérjük a számunkra való történelem legnagyobb csataterét. Azért teszem ide a grandiózus jelzót, mert ebben a leendő kulminációban találkozott mindaz, amit a kortárs hadi elme oly nagyon szeret: bölcsprovidencia, vitézi rezolutio, odaadás, hűség és gyűlölet. Erő és ravaszság. A szabadság dicső, hagymázás képe! (Amelyet különben épp e mostani ellen hozott ide szuronyos importtal, jó két *seculummal* megelőlegezve bizonyos Lev Davidovics Trockij „permanens forradalomról” alkotott téziseit.) És hát persze végezetül a nagy, tablószerű progresszus, fenséges, zord díszlete és némi kis termophülei hősiesség.

Az anabázis, ahogy szakkifejezéssel mondjuk, *garádicos marsban* folyt, még hozzá végig sűrű ellenséges lődözések közepette – az alakoskodó ellenség csoportjait és puskázóit egy-két jól irányzott rúgtatás által kellett fickósan visszaverni. Ők viszont száraz, vért szimatoló vadászebek, hol itt, hol ott csordogáltak utánunk, bár nem sejtették, hogy épp emiatt fognak lemaradni a sorsdöntő, nagy északi duellumról! Ugyanis az a szörnyű *malheur* esett velük, hogy bár előzőleg szinte az egész földrészt végigtarolták, kimondani is szörnyű, a térméltan, az applikáció, a taktika, a felvonulástan, az összhang és persze a tűzerő *jongleurjei* egyszerűen eltévedtek. Mit tévedtek, azt sem tudták, hol vannak! Sárinál észleltünk már bizonyos tanácstalan-

ságot, amely oppidum Sárvárnál heves egymásra tüzelésbe torkollott, s az áldatlan és eredménytelen tűzijáték végén alhadnagy Halászt parolára (értekezésre) hívták, amit örömmel vettünk. (Bezzeg a mi hatékony futármunkánk megállapította, hogy ennek a vezér Lauristonnak egy egész sértetlen divisiója liheg nyakunkban, s ügyes ollóval a Rábától akar bennünket elvágni.) A parolán egyébként mintegy declarative azt mondta ez az óbester alhadnagy Halásznak: „Monsieur, mi az egész emberi nem legszebb adományát hoztuk önöknek. Csatlakozzanak hozzánk. Siessünk együtt a legnagyobb lángész táborába” – mire a társadalomfilozófiai kérdésekben nem egészen otthonosan mozgó alhadnagy Halász morgott valamit, tán annyit, hogy ő nem kompetens, majd jó a strázsamester, meg hogy nem egyezkedhetünk az ellenséggel, vagy valami hasonlót, így elbocsátották. Ezalatt felvonultunk a Rábáig, és sikeresen átevíckéltünk a zavaros, áradt és koszos vízen, annál inkább, mivel az ellenség divisiója Ikervárnál és Ostfiasszonyfánál bizonyosan átjött a gázlón és töltésen nagy hömbölgések közepette – mi meg nyakunkban a szabadsághozó Lauristonnal a szőlőhegyek közt oldalazva retiráltunk.

De a világ legjobb hadserege eltévedésének akadtak mélyebben fekvő okai is. Először is nem kell ide földmértan, vízrajzi jártasság, sőt túltengő önbizás se, csupán némi tapogatózó futármunka, hogy az igen nehéz, szinte óserdei terepen megállapíthassuk, Győr felé az egyetlen út Karakónál vezet. Ezért nem északi, hanem keletre futó manővereket kell tenni, a nagy katonatömegeket arra navigálni, mert hogy a mi hátrálásunk célja is a karakói híd elérése, ahol összevonhatjuk szétesett, szedett-vedett ezredünket. Aztán persze ennek az Európán végigzúdult masszának a szelíden simogató, derűs pannon táj ligetes-erdős geográfiája sem mondott semmit: nem vették észre, hogy a szőlődombok, hatalmas artéri erdővágások, a búzamezők és a malmokkal sűrűn megrakott patakok mind a Marcal mocsarai felé húznak. Arról meg végképp nem tudhattak, hogy ezen a területen, már mint a Marcal mentén, valaha egy organikus egészet alkotó, valóságos, de már megszűnt megye feküdt, a híres Karakó vármegye, amelynek szinte Árpád-kori útviszonyai is a Marcal és valahai várcentruma, Karakó felé futottak. Ott pedig bárminő utasnak csak töltésen, a mi kis „termophülei” szorosunkon lehet átmenni – mert bizony még egy ekkora seregnek is könnyebb hidat vernie a széles Dunán, mintsem a Marcal elnyúló posványságán. aztán meg honnét tudták volna a nagy lovasrohamok és kartácsolások bajnokai, mivel nem

akadt köztük egyetlen botanikus sem, aki kellő érzékenységgel jelentette volna, hogy a sitkei erdőben tömegesen virágzik egy-egy asphodelus albus-mező, amelyet a helyi nép genyótének nevez, s a *királyné gyertyájának* jelenléte növényföldrajzi váltást jelent: a szubalpin növénytakarónak vége szakad, és sztyeppéi növényzóna felé haladunk megállíthatatlanul. Sőt a mocsárvilág botanikai hírnökei is megmutatták magukat itt-ott, a mezőket átszabdalo ligetek között – de hiába. Hiába vágunk fel előbb a gércei hegyre, majd a Hegyes-Kissomlyóra a Királykő sziklához (a pincéket jól megdézsmálva persze), azt kellett megállapítaniuk, hogy bizony minden út Rómába – vagyishogy Karakóra vezet.

Én ezenközben *végigfényképeztem* a szőlőket: nyakig virágfakadás után jártunk, de sajnos szívemre való ültetvényt sem a gércei hegyen, de Nemes-Tacsikádon sem találtam. Talán majd Hegyes-Kissomlyón, gondolám, a nagy térföldi remete kistestvérén, azért azt rögzítettem-archiváltam itt is, hogy mindenfelé, akár Tokaj-Hegyalján, Badacsonyan vagy Ménesen, aztán Baranyában vagy Pozsony környékén mindenütt, egészen elképesztő fajtakavalkádot ültettek a szőlészkedő parasztok és uraságok, de még a papi birtokok vincellérjei is. Sűrűn láttam errefelé fehérszőlőt, másképpen lisztet, amit könnyű volt felismernem csíkos, halig hamvas vesszejéről, amely a szártagnál sötétebb árnyékolású, fiatal hajtásai meg nemezesen gyapjasok. Aztán mindenütt találtam szigetit, amely Ság-Somló egyik fő fajtája, és csodálatos bort ad, akár Tokajban és jó időben még aszik is. Igen kedvelt volt erre a bajor főleg a Balaton mellékén is, amelyet cukrossága miatt sok helyütt kedveltek, bár igen nehéz megvédeni a madarak-darazsak-rókák siserehadától. De fényképeztem ihfarkút, kéknyelűt, piros bákort és sárfehéret, meg rakszőlőt is. No meg szilifántot, amely koraérő és még mostani júniusi állapotjában sem nehéz azonosítani. Sajnos karózásokat alig leltem, a drága szőlő a legtöbb helyen kapálatlanul, metszetlenül a gazos földön feküdt. Karakóig (igazából Somlóig) csak három pincéhez jutottam fel, de ez szinte bőven elég volt ahhoz, hogy egy még oly izgatott anabázis közben is bizonyos és hasznos borászati megjegyzéseket tehessek. Ezt azért is fontosnak gondolám, jóllehet a korszellemnek ellentmondva, amely inkább a nagyobb összefüggések kontextusait szereti vizsgálni, mert engem inkább az apró, lokális géniuszok érdekeltek. S mert hiába retiráltunk nyugatról keletre, a bor egyre tisztábbá, erősebbé és markánsabbá vált, nem hiába teremtek Pannónia vulkáni bazaltköve-

in, és viselték magukon az összetéveszthetetlen mineralitás megkülönböztető jegyeit. Nagy-Somlóig Hegyes-Kissomlyó két kis hegyi préházát tartottam érdekesebbnek, az egyikben, nemes Vajda Lajos zsuppos pincéjében végre ihattam is abból a meg nem öregedett italból, 1807-es évjáratból, amelyet kellemes savanyának, kesernyés ízűnek, eperszagúnak és zöldessárga színűnek írhatnánk le – a másikban is lényegében ezt kaptam, a gazdája legalább hat fajtából házasította össze, és az eddig kóstolt lórékhez képest szokatlanul erős is volt, bár a bor nagyszerű ereje, ahogy itt mondják, inkább gyomorra, mintsem a fejre szokott dolgozni.

A szőlőhegyek közti vonulgatás és táborozás ennek a stratégiaileg és taktikailag, mondhatom, kiforratlan osztaléknak itt-ott meglepetéssel szolgált – rögtön Miskére volt figyelmeztetésül odavetve Malatinszky közember esete. Nem részletezem, inkább polgári szomorúsággal jelentem a szükséges honi együttműködés csődjét. Annyi történt, hogy közember Malatinszky, aki még Szentkútnál keresztülövertetett, Gécéről egy másik közemberrel kocsival Pápára, az ezredes kapitányhoz küldetett – szóval ezt a Malatinszkyt a falubeliek Miskén agyon akarták verni. Csupán azért, mert kísérője a holtra fáradt, az ellenség által meghajszolt lovait lecsereálni akarván katonai forspontot kért, mire a derék miskeiek nemhogy forspontot nem adtak e megsebesített ember alá, inkább dorongokkal, villákkal és fejszékkel rájuk csaptak, még az asszonyok is. Szerencsénkre két kószáló ordinánc épp akkor toppant a faluba, s látván a bajt, egyből a nép hegyibe nyargaltak, mire a parasztok elszédelegtek, s a vérző Malatinszkyt Pápára küldették, ahol is sebei miatt szolgálatra alkalmatlannak esmérteztvén superarbiráltatott (kötelesség alól feloldoztatott). – – – De akadt galiba bőven, merthogy a táborozásban gyakran előelődadják magokat veszedelmes és káros következtetésű esetek, amelyeknek semmiféle éber vigyázás vagy strázsálás által nem lehet elejét venni. Derék lovaink például a setét éjszakának idején véletlenül megrettenhetnek és irtóztató zúgás, dobogás és hortyogás között kirántván a karókat, összeszaggatván a kötőfékeket, mindenestül ami rajtok vagyon, világnak rohanhatnak – mely által sokszor az egész regement, sőt az egész lovas seregnek nagy része gyalog maradt. Ez leginkább olyankor esik, midőn a tábor valamely erdőhöz vagy nádashoz vagy pedig búzákhöz közel fekszik, és az ingerlő töménységű lószag után a farkasok közel lopakodnak. Velünk Karakóig nem esett efféle csúfság, nem úgy a Pest megyei ezred 2. osztályával: Tornánál

éjszakának idején a 2. reguláris huszár regementnek lovai nagy részént elszaladtak. Ahogy mesélték, volt nagy kár és zavarodás – menél nagyobb lármával, hó!, hó! kiáltással és szaladgálással tartóztatja a katonaság a lovakat. A lovak viszont annál nagyobb rémüléssel szaladnak, egyik a másiknak dobogásától megretten, erdőnek, mocsárnak, ároknak nekiront, sok a lábát töri, nyakát szegi, általszúrja magát vagy más baja esik; minden, ami rajta van, hull róla és reppen félre, szanaszét. Az ilyen megrémülés veszteségre nézve gyakran felér egy ütközettel, és jóllehet, a szorgalmatos utánajárás és keresés által a ló nagyobb része visszakerítettik, az elhullott eszközök pedig felszedetnek, mindazonáltal sok elveszett lónak, mundérnak, fegyvernek, lószerszámnak, amely búzában, kukoricákban vagy fűben, erdőkön, nádasokon, bokrok közt és mocsarakban elhull, nyomába sem lehet akadni!

Köcsk, Hetye, Kissomlyó után Jánosháza alatt táboroztunk éjj nagy tüzeket rakva (ekkor jutottam fel a szőlőhegyre) – nyakunkban az ellenséggel. Hogy mennyien zúdultak utánunk? Akár a magyar Horatiustól is tudhatnánk a választ, aki egy poémájában nem átalotta az ellent Herkules népének nevezni, de miután atyjának epistoláját vette, aki épp e tábortól kőhajításra lakik, és akkurátusan beszámolt az anabázisról, ezt írta a poétai, széphalmi mesterének, édes Kazinczyjának: „Hetéről (Vasból) azt írja az én 70 esztendő atyám, hogy Colbert franc generális ment azon által negyvenezerrel. Sokszor négyszáz is szállott be *hozzá*, kik udvarán és szérűskertjében tizenöt helyen is tüzelték, ökröket vagdaltak, övele requisitiókat írtattak, de mindemellett oly fenyítékeket tartottak, hogy azon katonákat, kik az ő kertjét és méhházat feltörték, a tisztek keményen megverették, és magok mind a keretet, mind a menházat újra bezáratták.” Íme, az elébb rabló, majd lovagias ellen, *kit nemperzsele meg Nessus vére!*; – az ordináncok nekünk csak harmincezret jelentettek, akik viszont számosan jöttek minden irányból a Marcal felé. (Azért még néhány barátságos familiáris tradíció forrása is emez hadjárat: egy Csöngé nevű poros faluban bódorgott például bizonyos tiszt Johar, aki a trénnél szolgálván élelmet és lóeledelt keresett az egyik divízióknak, de szerencsétlenül és boldogtalanul, merthogy sehogy sem sikerült megértetnie magát a mogorva helyiekkel. Mígnem végre felbukkant bizonyos nemes Weöres István, aki tudora volt több művelt nyelveknek, s aki beszédbe elegyedvén véle, jól diskurált és elegánsan fordította a szükségesekeket, mire arra amaz hálából neki adta egy egész sereg

összes legyengült és megsebesült lovát; megalapozva egy későbbi nagy poéta, a magyar Orpheus családjának vagyoni biztonságát.)

A Nagy Összecsapásig viszont nem rúgtathattam fel többé a hegyre, szeretett szőlőim közé – Karakónál és a Marcalnál már a végső összevonások estek. Pontosabban estek *volna*, de sajnos a szép számú felkelő lovasság és gyalogság oly hibás parancsolatot kapott, hogy magokat másuvá húzzák meg – így hamarosan áttakarodtak Tüskevár, Torna alá, más pozícióba. Nekiünk maradt a Marcal környéke. Erről főbb vonásokban azért tudnivaló, hogy vizét a Bakony tövéből lefutó egynéhány nagy patakok formálják Gógánfától Marcaltóig, viszontag környéke egy merő, szemtelen és feneketlen mocsár, és oly durva tulajdonságokkal bír, hogy egy gyalog ember a legszárazabb nyári időben is nyakig sülyed alá benne. Vagyon rajta néhány általjárás és töltés: Marcaltónél, Vátnál, a leghíresebb itt Karakónál, ahová bennünket, a felkelő lovasság maradékát és a horvát lövészeket rakták védelmezőül.

Az ellenség viszont Jánosháza és Karakó között már kezdette is ideges puskázását, de az első nap lényegében összevissza nyargalózással telt (az ellenség puskásai álcázva keresték a vízen való átmenetelt, mi persze rá se rántottunk, mert vállalatunk teljesen lehetetlen volt). Aznap azt is sikerült megállapítani, hogy a nagy, ellenséges hadsereg a kies Kemenesalján lényegében négyfelé vágta magát: egy nagy csoportja Vátnak fordult, másik nagy csapatja Marcaltónek és még egy Bodonhelynek, a negyedik, amely Jánosházától felénk zúdult 16 ezer gyalogokkal és legalább 12 ezer lovasokkal, Eugenius király vezetése alatt. Mi meg egész éjszaka csak áztunk egy, a Marcalon innen levő korcsmánál és tégláégető-kemencénél – viszont e téglakemence és Karakó között húzódott a nevezetes, itt-ott bűzös mocsár, melyen vagy 500 lépésnyi töltés vezetett 3 vagy 4 híddal. S ha még tovább részletezem a hadi-pozíció leírását, rögzíteni kell, hogy ez a töltés a Marcal partján végződik, ahol egy bazaltkövekből megrakott vízimalom vagyon, ahonnet Karakóba belátni, s mellette a főhíd, amelyet egyszerűen lerontottunk s a híd fáit rakásra a töltésre tettük – ide a legjobb horvát lövőt telepítettük egy tiszttel.

Másnap, hiába tűzött már melegen a csodálatos júniusi nap, az ellenség, látván, hogy demonstrációinak semmi haszna, dél körül Jánosházáról nagy számú lovassággal megtámadta a mi elővigyázó lovasainkat, és hamar visszanyomta őket Karakóig. Én a kemencénél láttam, hogy Karakó közepén jó fél óráig kulminál a viaskodás, mely-

nek során egynéhány francia levágattatott, a mieink mégis felén, a Marcal gázlójáig retirálnak vissza, nyomukban az ellenséggel – ekkor viszont a horvát puskások helyes tüzelésükkel úgy megrakták őket, hogy nyakra-főre takarodtak onnét. Ez a *karakói pozíció* volt a mi kis magyarhoni „Termophülénk” – oly fontos és hasznos helyheztetésű, hogy párját is alig kereshetné nem csak Leónidasz, Lucullus vagy Zrínyi Miklós, hanem egy szerény, de magára valamit adó hadi vezér is; mert ha nem más megállapított planum szerint köteles munkálodni, a legelső tekintetere ezt a kiváló placcot választaná verekedési piacának. Van itt mindenféle helyes és célszerű díszlet: iszapos, gőzölgő mocsár bal felől, több mértföld mélyen, a bal- és jobbszárnyon két erdő és egy szőlőhegy – innét az ágyúgolyóbis behatol egészen az ország útjáig, amely a karakói töltéstől Somló hegye felé viszen. A két erdő között meg ott egy természet, amely mind a lovasságnak, mind a gyalogságnak, főként ha az magát zárt massákba formálja, egyaránt hasznos; – az *egész* végül is finom félhold alakot mutat oly kedvező pozíciókkal, hogy a jobbról-balról leadható ágyúlövések a karakói töltés elején lévő téglakemencénél koncentrálódhatnak.

De nem vakláрма és speculatio-e, szűt szomorító honfibu, hogy itt is nagyon hiányzik az a szükségszerű stratégia, aki minden harci erényét csillogtatva eldöntheti ezt a mi kis „termophülei” ütközetünket? Mert jóllehet ugyan, hogy Eugenius király serege Karakónál mintegy 30 ezer főből állott, ám ha jó időben ez a sereg megtámadtatik – akkor. Akkor persze, midőn már egy része Marcalon általjött volna, és ha posványokba taszítatik – akkor. Akkor az ellenségnek többi három csapatjai, melyek sokkal gyengébbek magokban, Vátnál, Marcaltónél és Bodonhelyen a Marcalon és Rábán által nem törhetnek, ha pediglen által nem törnek, ezen hírnek hallására vagy pedig nagyobb erőnek látására, amely Karakótól Marcal vize mentén masírozván, mindenik csapatnak jobb oldalkára üthetne, kényteleníttetnének visszahúzni magokat. És így tovább – akkor. Ha az ellenség Karakónál megverettetik, akkor a győri ütközetnek helye nincsen, Győr városa az ellenség kezébe nem kerül, az ellenség csoportjai Veszprémig, Palotáig, Mórig, Tatáig nem száguldoznak, és talán Vagramnál is vagy nincsen ütközet, vagy reánk nézve hasznosan üt ki.

Ó, de reggelre fordulván a légi fényképek a következő helyzetet mutatták: császári főherceg János egész armádiája a mai napon Tüskevár és Torna alól reggel óta Pápa felé masírozik, hogy a felkelő és lineabeli lovassággal Borsos-Győrnél táborba szálljon. Továbbá egye-

dül főstrázsamester Andrassy maradt főherceg József huszárjaival és a veszprémi nemes felkelő ezred 2. osztályával, valamint a 4 darab hatfontos ágyúval meg 2 haubitzcal – mindösszesen a karakói töltésnél viaskodó népnek segítségéül.

Úgy 10 óra tájban viszont jó az ellen a Karakó és Jánosháza közti mezőn át – az ott álldigáló végőreinek nyomva (én, ameddig lehetett, *fényképeztem*) lehetőleg a magányos töltésre koncentrálván); de igen hamar beszorították őket Karakóba. Viszont a helység közepén igen sokáig tartott a viaskodás és puskázás anélkül, hogy vagy az egyik, vagy a másik rész engedett volna. Dél felé megszűnt a puskázás, és mintha a két fél egymással megegyezett volna, a franciák a falunak egyik végéből, a mi népünk a másik végéből hordták maguknak az ételeket és italokat a lakosoktól.

A békés dínomdánom két óra tájban vége szakadt: az ellenségnek nagyobb lovas- és gyalogsapatjai érkezvén Jánosházától Karakóhoz, azonnal nagy erővel megtámadtak bennünket Karakóban, és a Marcalon általnyomták a csapatokat – emitt viszont a horvátok darab ideig igen helyesen tüzelvén, tartóztatták az ellenséget.

És itt bontakozott ki az ütközet *infernális* képe: az ellenség oly sűrűn tódult előre a töltéshez és gázlóhoz, és oly erővel tüzelt, hogy a mi népünk a maga állásában a töltésnél és gázlónál tovább nem maradhatott, hanem visszajött, tüzelvén hátra-hátra az ellenségre, aki utána nyomult úgy, hogy az egész töltés tele volt franciákkal. Sajnos a mi erőnk itt alig állott 500 főből, egy gyenge József huszárszázad, amely vagy 70 főt számlált, ezenkívül a Veszprém vármegyei ezred egy osztálya és a gyalog horvátok, de már nem 270-en, hanem a felénél is kevesebben. Ezen lovasság a téglakemencénél egynéhány osztalékban állott (itt foglaltam helyet én is) és egy osztalék a töltés elejére volt állítva. Megérkezett viszont a főstrázsamester Andrassy 2 ágyúja, és a nagy anabázis legszebb pillanata volt, amikor ezen 2 ágyú nekiszegezettvén a töltésnek, amely rakva volt franciákkal, oly helyesen és hevesen tüzelt, hogy a golyóbis és kartács végigjárta a töltést, és rakásra separta az ellenség irtózatosan megzavarodott népét.

Ezt a győzelmi pozíciót kellett volna tartani, s akkor bizonyára Leónidasz legjobb hungarusainak nevezett volna el bennünket a háls utókor – így viszont bármily brutális volt a töltésen szétsepart ellenség képe, jött a revanche. Nagy vesztét látva az ellen, ő is kiszegezve az ágyúit a Marcalon túl a gázlónál, és mintegy 10 ágyúból addig hányt a golyóbiszt és haubitzot a téglakemencéhez, hogy végtére a mi

ágyúinkat és lovasságunkat (velem együtt) onnét sikeresen elszorította: az elhagyatott téglakemencét, korcsmát és halászházat elfoglalta és a sok ágyúit azonnal maga után oda vonatta. A mi lovasságunk meg, nem volt mit tenni, az ország útján, az útnak két felén a búzákon végig garádicsosan hátra vonódott, gyakran még imitt-amott arcot is vetvén az ellenségnek, így vonult hátra-retirálva kis lovas seregünk gróf Erdődy Károlynak Dobróka nevű majorja felé, majd Szeg és Karakó-Szöröcsök irányába, szüntelen ágyúzás alatt. Ezen két helynél az ágyúzás viszont hamarosan megszűnt, estére az ellenség is megállapodott.

Végül ami a nevezetes, szőlőhegyek közti karakói csatát illeti, hamarosan bebizonyosodott, hogy sokkal hevesebb volt ez még a híresebb győri ütközetnél is – a mi részünkről halva maradt mintegy 7 vagy 10 jó ember; sebbe esett mintegy 20 ember; 10 vagy 12 ember megfogattatott. A lovakból több veszett el harmincnál. A mi veszteségünk az ellenséghez képest valóságos csekélység volt: a karakói töltésen és a gázlónál a szemünk (és az én kamerám) láttára irtóztató volt. Az orvosok szerint Karakóban a házakat telihordták elesettekkel és megsebesítettekkel, számok 700-hoz közel ér. A töltésen halva maradt még egy francia óbester is. Három hétre a csata után még a francia jágerek lovastul együtt találtattak a mocsarakban, akik oda betévelyedtek, vagy pedig midőn a gázlót keresnék, lovastul a mocsárba vesztek. Hamarosan visszatérvén ide én magam *le is fényképeztem* három irtózatosan felpuffadt vicsorgó lódögöt, amelyet a parasztok vonszoltak ki kötelekkel és még három szerencsétlen katona hulláját is, felszerelésükkel együtt – masinámmal e siralmas munkára szerencsémre nem kellett sokáig operálnom, mert szabadságra bocsátván nagy boldogan a Somló szent szőlőhegye felé vettem az irányt.

(*Bárka*, 2003/6.)